

**Odpowiedzialność
deliktowa powierzającego
wykonanie czynności
innej osobie**

Wprowadzenie

Tematem niniejszej rozprawy jest instytucja prawa prywatnego, którą można nazwać odpowiedzialnością deliktową osoby, która powierzyła drugiemu wykonanie jakiejś czynności (wykonanie jakiegoś zadania, sprawowanie jakiejś funkcji). Zasadniczym przedmiotem rozważań jest przy tym odpowiedzialność wynikająca z faktu powierzenia komuś wykonania określonej czynności, a nie z innych zachowań powierzającego, np. współdziałania w wykonywaniu czynności, nadzoru nad jej wykonywaniem, przekazywania wykonawcy instrukcji i wskazówek, organizacji pracy. Mówiąc natomiast o odpowiedzialności deliktowej, mamy na myśli reżim odpowiedzialności odszkodowawczej, określane również jako odpowiedzialność z tytułu czynów niedozwolonych lub odpowiedzialność *ex delicto*¹. Nie dotyczy ona wyłącznie skutków czynów określane tradycyjnym pojęciem deliktu², lecz charakteryzuje się przede wszystkim tym, że ma charakter pozaukładowy. Nie wynika zatem z uprzednio istniejącego stosunku zobowiązaniowego, w szczególności z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania (w przeciwieństwie do odpowiedzialności kontraktowej, *ex contractu*)³. Przedmiotem analizy będą jedynie regulacje o charakterze ogólnym, nie zaś te związane z powierzeniem wykonania czynności w ramach szczególnej działalności (np. dystrybucji ubezpieczeń) lub przez podmioty o szczególnym statusie (np. w ramach wykonywania władzy publicznej czy prowadzenia działalności szczególnie niebezpiecznej związanej z użyciem sił przyrody). Przede wszystkim, ze względu na przyjęte założenia metodologiczne, szerzej nie będzie omawiana także kwestia odpowiedzialności bezpośredniego sprawcy szkody i zagadnienia poboczne (np. dotyczące przedawnienia i aspektów procesowych).

---

¹ Na temat pojęcia i różnych reżimów odpowiedzialności odszkodowawczej zob. m.in. Z. Banaszczyk, *Odpowiedzialność za szkody wyrządzone przy wykonywaniu władzy publicznej*, Warszawa 2012, s. 10–21; M. Kaliński, *Szkoda na mieniu i jej naprawienie*, Warszawa 2011, s. 1–10 i 23–50; W. Warkalło, *Odpowiedzialność odszkodowawcza. Funkcje, rodzaje, granice*, Warszawa 1972, s. 13–15 i 222–226.

² Jako zawinionego zachowania człowieka – por. M. Kaliński, *Szkoda na mieniu*, s. 32. Jak piszą A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2018, s. 144, przyp. 47, określenie „czyn niedozwolony”: „jest w naszym prawie terminem technicznym na oznaczenie stanu faktycznego, który rodzi obowiązek naprawienia szkody, niezależnie od istnienia między stronami stosunku prawnego”.

³ Dyskusyjne jest jednak, czy do reżimu odpowiedzialności deliktowej można zaliczyć takie sytuacje, w których obowiązek odszkodowawczy powstaje niezależnie od uprzedniego istnienia stosunku zobowiązaniowego jak odpowiedzialność za legalne działania władzy publicznej czy odpowiedzialność za szkody wywołane wykonywaniem praw podmiotowych. Szerzej na ten temat zob. Z. Banaszczyk, *Odpowiedzialność za szkody*, s. 17–21; M. Kaliński, *Szkoda na mieniu*, s. 26–28, 40–46 i 48–50.

Odpowiedzialność deliktowa powierzającego wykonanie czynności innej osobie w polskim Kodeksie cywilnym z 1964 r. została wprost uregulowana w art. 429 i 430. Należy również rozważyć, czy powierzenie wykonania czynności innej osobie w niektórych sytuacjach nie może stanowić zdarzenia stanowiącego podstawę odpowiedzialności w ramach ogólnej jej formuły (wyrażonej w art. 415 KC, a wobec osób prawnych – art. 416 KC). Zbliżone regulacje – zwłaszcza w odniesieniu do szkód wyrządzonych przez wykonawców będących podwładnymi powierzającego – występują właściwie we wszystkich współczesnych systemach prawnych. Daleko idące podobieństwa można zaobserwować zarówno w zakresie konstrukcji prawnych przyjętych w różnych prawodawstwach, jak i występujących na ich tle problemów interpretacyjnych.

Jedynym dotychczas opracowaniem monograficznym dotyczącym odpowiedzialności uregulowanej w art. 430 KC jest opublikowana na początku lat 70. XX w. praca *A. Rembielińskiego*⁴. Natomiast w odniesieniu do regulacji zawartej w art. 429 KC żadna monografia dotychczas się nie ukazała. Najobszerniejsze wypowiedzi na jej temat stanowią więc fragmenty wydawnictw o bardziej ogólnym charakterze, zwłaszcza Systemu Prawa Cywilnego⁵ i Systemu Prawa Prywatnego⁶. Ponadto, jeszcze pod rządami Kodeksu zobowiązań, została wydana książka *Z.K. Nowakowskiego* dotycząca odpowiedzialności odszkodowawczej za cudze czyny, w tym wynikającej z art. 144 i 145 KZ, stanowiących odpowiednik obecnych art. 429 i 430 KC⁷. Podjęcie zdefiniowanego na wstępie tematu jest więc uzasadnione pewnym niedostatkiem literatury polskiej (zwłaszcza najnowszej), dotyczącej tego zagadnienia⁸ i mającej charakter kompleksowych opracowań.

Na tle prawnoporównawczym możemy zaobserwować stopniowe rozszerzanie się zakresu odpowiedzialności deliktowej powierzającego wykonanie czynności innej osobie. Prawo polskie nie jest w tym względzie wyjątkiem. Proces

⁴ Zob. *A. Rembieliński*, *Odpowiedzialność cywilna za szkodę wyrządzoną przez podwładnego*, Warszawa 1971, *passim*. Monografia jest książkową wersją rozprawy habilitacyjnej, por. *A. Rembieliński*, *Odpowiedzialność cywilna za szkodę wyrządzoną przez podwładnego*, Łódź 1969.

⁵ Zob. *W. Czachórski*, w: *Z. Radwański* (red.), *System Prawa Cywilnego*, t. III, cz. 1, *Prawo zobowiązań – część ogólna*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1981, s. 565 i n.

⁶ Zob. *P. Machnikowski*, w: *A. Olejniczak* (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 6, *Prawo zobowiązań – część ogólna*, Warszawa 2018, s. 468 i n.

⁷ Zob. *Z.K. Nowakowski*, *Odpowiedzialność za cudze czyny według kodeksu zobowiązań*, Poznań 1948, s. 86 i n.

⁸ Liczba opracowań zagranicznych, zwłaszcza niemiecko- i anglojęzycznych dotyczących tego rodzaju odpowiedzialności za cudze czyny jest znaczna. W ujęciu prawnoporównawczym na tle *common law*, prawa niemieckiego i francuskiego w zakresie odpowiedzialności pozakontraktowej z tytułu szkód wyrządzonych przez podwładnych zob. zwłaszcza *P. Giliker*, *Vicarious Liability in Tort. A Comparative Perspective*, Cambridge 2010 oraz *C. Renner*, *Die deliktische Haftung für Hilfspersonen in Europa*, Berlin 2002. W ujęciu historycznym i prawnoporównawczym zob. zwłaszcza *H. Wicke*, *Respondeat Superior. Haftung für Verrichtungsgehilfen im römischen, römisch-holländischen, englischen und südafrikanischen Recht*, Berlin 2000.

ten nie jest nowy, trwa bowiem od co najmniej kilkudziesięciu lat, jednak nadal nie można powiedzieć, aby się zakończył. Dotyczy on takich kwestii jak: traktowanie jako podwładnych osób dysponujących coraz większym zakresem faktycznej i formalnej niezależności przy wykonywaniu powierzonych im czynności (np. lekarze w ramach sztuki medycznej, a ostatnio także tzw. lekarze kontraktowi), obejmowanie zakresem odpowiedzialności powierzającego skutków czynów wykonawcy podjętych w jego osobistych celach i nierzadko stanowiących przestępstwa (np. oszustwa i przestępstwa przeciwko wolności seksualnej⁹) czy rezygnowanie z wymagania ustalenia tożsamości konkretnego sprawcy (w ramach koncepcji tzw. winy anonimowej).

Faktyczny kształt regulacji prawnych stosowanych w omawianej dziedzinie (tzw. *law in action*) jest więc w znacznej mierze dziełem orzecznictwa, odchodzącego nierzadko od literalnego brzmienia interpretowanych przepisów. W takiej sytuacji naturalnie nasuwa się pytanie, czy nie mamy do czynienia z prawotwórczą działalnością sądów albo wręcz ich działalnością *contra legem*. Udzielenie odpowiedzi na to pytanie stanowi główny cel (problem badawczy) niniejszej rozprawy.

Zasadniczą tezę rozprawy jest twierdzenie, że odpowiedź na sformułowane wyżej pytanie **zależy od przyjętych założeń ogólnoteoretycznych w zakresie wykładni prawa, w szczególności tych dotyczących rozstrzygania konfliktów między jej dyrektywami (teza ogólna)**. Zaakceptowanie założeń zaproponowanych w rozdz. I prowadzi przy tym do wniosku, że obserwowana w praktyce stosowania prawa **rozszerzająca interpretacja art. 429 i 430 KC jest prawidłowa (teza szczegółowa)**. Przyjęcie natomiast innej koncepcji normatywnej (ideologii) wykładni – i w związku z tym odmiennych tzw. dyrektyw preferencji – doprowadzi jednak w wielu przypadkach do odmiennych ustaleń dogmatycznych. W kontekście interpretacji art. 429 i 430 KC przede wszystkim skutek taki wywoła przyjęcie rygorystycznej granicy językowej wykładni lub nadanie priorytetowego charakteru intencjom rzeczywistego (historycznego) ustawodawcy. Konsekwentne zastosowanie najbardziej wpływowych w polskiej nauce prawa koncepcji wykładni, jakimi są teoria klaryfikacyjna (semantyczna intensjonalna) *J. Wróblewskiego* i teoria derywacyjna *Z. Ziemińskiego* i *M. Zielińskiego* także powinno prowadzić do wniosku, że aktualnie dominująca praktyka interpretacji wspomnianych przepisów jest – co najmniej w pewnym zakresie – wadliwa.

Poza rozstrzygnięciem wyżej przedstawionej kwestii niniejsza rozprawa zmierza do możliwie jak najpełniejszego scharakteryzowania instytucji odpowiedzialności deliktowej powierzającego wykonanie czynności z perspektywy historycznej, prawoporównawczej, ekonomicznej i dogmatycznej. W założeniu ustalenia dotyczące treści dawnego prawa, prawa obcego i konsekwencji ekonomicznych różnych rozwiązań prawnych mają pozwolić na lepsze zrozumienie regulacji wysłowionych w art. 429 i 430 KC oraz stanowić źródło argumentów przy rozwiązywaniu problemów szczegółowych związanych z wykładnią tych przepisów. Przyjęty temat wydaje się ponadto dobrym polem do podjęcia próby zastoso-

⁹ Na ten temat ostatnio ukazała się nawet monografia, zob. *A. Wilk, Odpowiedzialność odszkodowawcza z tytułu szkód wyrządzonych przez cudze czyny zabronione o charakterze seksualnym*, Warszawa 2021.

wania osiągnąć teorii prawa (głównie w zakresie teorii wykładni) na polu dogmatyki prawniczej, co stanowiłoby wyraz dążenia do tzw. integracji wewnętrznej prawnoznawstwa¹⁰.

Rozprawa składa się z wprowadzenia, dziewięciu rozdziałów oraz zakończenia. Wyłączając wprowadzenie i zakończenie, jej treść do pewnego stopnia dzieli się niejako na cztery części, którymi są: założenia prowadzonej analizy (rozdz. I), jej przedmiot, zasadniczy materiał (rozdz. II i III), analiza zagadnień ogólnych (rozdz. IV–VI) i analiza zagadnień szczegółowych (rozdz. VII–IX). Z konieczności i dla czytelności wywodu niektóre elementy właściwe raczej dla jednych części, pojawiają się jednak w innych partiach materiału.

Rozdział I opisuje podstawowe założenia ogólnoteoretyczne dotyczące wykładni prawa, które stanowią podstawę dla dalszego wywodu. Omawia również zastosowane metody badawcze. W rozdziale II zostały przedstawione regulacje obowiązujące w starożytności, dotyczące odpowiedzialności za czyny osób, którymi osoba odpowiedzialna posługuje się przy prowadzeniu swoich spraw. Ze względu na brak ścisłego odpowiednika współczesnej odpowiedzialności powierzającego w prawach antycznych opisano wszystkie te konstrukcje prawne, których elementy stały się inspiracją dla konstrukcji prawnych stworzonych w późniejszych wiekach. W rozdziale III omówiono dalszy rozwój prawa w tej dziedzinie, powstanie i ogólny kształt regulacji dotyczących odpowiedzialności powierzającego w prawie polskim oraz w innych wybranych systemach prawnych¹¹. Przedstawiono również motywy legislacyjne, które zdecydowały o przyjęciu odmiennych regulacji w prawie francuskim, austriackim, niemieckim i polskim. W rozdziale IV scharakteryzowano ogólną konstrukcję norm odpowiedzialności powierzającego, wynikających z opisanych wcześniej regulacji (przepisów, zwyczajów, precedensów sądowych) i dokonano teoretycznej klasyfikacji rozwiązań przyjmowanych we współczesnym prawie. Następnie w rozdziale V dokonano analizy tych konstrukcji z ekonomicznego punktu widzenia. Biorąc pod uwagę wcześniejsze ustalenia, w rozdziale VI opisano funkcje odpowiedzialności powierzającego oraz uzasadnienie jej istnienia. Kolejne trzy rozdziały dotyczą poszczególnych przesłanek tej odpowiedzialności, analizowanych na tle prawno-

¹⁰ Na temat integracji wewnętrznej nauk prawnych i ich zewnętrznej integracji z innymi naukami zob. m.in. *L. Nowak, S. Wronkowska, Zagadnienie integracji nauk prawnych w polskiej literaturze teoretyczno-prawnej, Studia Metodologiczne 1968, Nr 5, s. 107 i n.; K. Opalek, Problemy „wewnętrznej” i „zewnętrznej” integracji nauk prawnych, KSP 1968, Nr 1–2, s. 7 i n.; Z. Ziemiński, Metodologiczne zagadnienia prawnoznawstwa, Warszawa 1974, s. 268 i n.*

¹¹ Dokonując tego wyboru, kierowano się względami historycznymi związanymi z powstaniem regulacji prawa polskiego, biorąc pod uwagę systemy prawne, które stanowiły bezpośrednią inspirację dla powstania regulacji prawa polskiego (prawo francuskie i niemieckie), obowiązywały na ziemiach polskich do czasu wejścia w życie Kodeksu zobowiązań (poza wymienionymi także prawo austriackie, dawne prawo rosyjskie), były analizowane w toku kodyfikacji prawa polskiego (prawo szwajcarskie i radzieckie), mają duże znaczenie komparatystyczne (*common law*) lub w omawianej dziedzinie zawierają regulacje o unikatowym charakterze (prawo holenderskie). W pewnym zakresie omówiono również regulacje obowiązujące w niektórych innych państwach oraz prawo modelowe.

porównaczym. W rozdziale VII opisano kwestie dotyczące zachowania samego powierzającego, w tym aktu powierzenia wykonania czynności i występującej w niektórych przypadkach (np. na tle § 831 ust. 1 BGB czy art. 429 KC) możliwości ekskulpacji. W rozdziale VIII omówiono relację między powierzającym a wykonawcą, która w niektórych przypadkach (np. na gruncie art. 1242 ust. 5 KN czy art. 430 KC) musi mieć charakter stosunku podporządkowania. W rozdziale IX przedstawiono kwestie związane z zachowaniem bezpośredniego sprawcy szkody, w tym związku między jego czynem a powierzeniem mu wykonania czynności przez osobę odpowiedzialną. Zakończenie zawiera natomiast krótkie podsumowanie kluczowych ustaleń oraz postulatów *de lege ferenda*.

* * *

Książka ta jest nieco zmienioną i zaktualizowaną wersją mojej rozprawy doktorskiej, obronionej w styczniu 2024 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Proces powstawania tej rozprawy był długi. Niezależnie jednak od moich wysiłków oraz czasu poświęconego na badania, książka ta nie mogłaby powstać i ukazać się w obecnym kształcie, gdyby nie pomoc wielu życzliwych mi osób. Jeżeli książka ta ma jakieś zalety, zawdzięcza je bezinteresownemu wsparciu innych. Jej wady są natomiast wyłącznie skutkiem mojego uporu, niedostatku sił i umiejętności.

Podziękowania należą się przede wszystkim mojej promotorce – Pani prof. dr hab. *Krystynie Szczepanowskiej-Kozłowskiej*. Gdyby nie Pani Profesor, nie tylko nie napisałbym tej książki, ale w ogóle nigdy nie zająłbym się działalnością naukową. Dziękuję również za życzliwe przyjęcie rozprawy i cenne uwagi recenzentom w postępowaniu doktorskim – Panu prof. dr hab. *Maciejowi Gutowskiemu* oraz Panu prof. dr hab. *Wojciechowi Popiolkowi* – a także recenzentowi wydawniczemu, Panu prof. dr hab. *Konradowi Osajdzie*.

Dziękuję także mojej Rodzinie, Przyjaciołom, Znajomym i Współpracownikom, którzy na różne sposoby wspierali mnie w trakcie procesu powstawania rozprawy oraz przygotowywania jej do publikacji. Gdyby nie ich dobre słowa, pomoc w pozyskiwaniu dostępu do niektórych źródeł, konsultacje przy tłumaczeniu obcych terminów, a także wsparcie w sferach pozanaukowych, książka ta nie mogłaby powstać w takiej postaci. Podziękowania należą się także Redakcji.

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl